

UNIREA DIN 1859: ROLUL PERSONALITĂȚILOR ÎN ISTORIE*

ALEXANDRU MAMINA
(*Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”*)

Într-o formulare extrem de sintetică, susceptibilă așadar să rămână prezentă în conștiința colectivă, Mihail Kogălniceanu arăta că „unirea națiunea a făcut-o”, iar din punctul de vedere al complexului de factori implicați în activitatea unionistă, avea desigur dreptate. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza a devenit posibilă numai ca urmare a campaniilor de presă și a mobilizării celor înscriși pe listele electorale, pe fondul acordului dintre boierii și țăranii reprezentați în Adunările ad-hoc, și nu în ultimul rând – în condițiile presiunii populare exercitate asupra Adunării electivă a Țării Românești. Pe de altă parte însă, toată această desfășurare de forțe a fost concertată și orientată politic de către un grup de câteva zeci de oameni care alcătuiau așa-numita partidă națională, capabili să valorifice posibilitățile de care dispuneau și să pună Europa în fața faptului împlinit.

Unirea este deci ilustrativă pentru conjuncția activă dintre potențialul masiv și rolul personalităților în istorie, care determină împreună transformarea societății. Este ilustrativă totodată pentru coordonatele pe care se desfășoară intervenția personalităților, astfel încât ele să aibă realmente o funcție organizatoare. Aceste coordonate sunt proiectul, voința și abilitatea.

Proiectul partidei naționale s-a concentrat conjunctural în cele patru „dorințe ale țării” votate de Adunările ad-hoc în octombrie 1857, pentru a fi înaintate apoi puterilor garante: respectarea autonomiei, unirea Moldovei cu Țara Românească, principele străin ereditar, neutralitatea și inviolabilitatea noului stat. Aceste puncte constituiau cumva armătura juridică internațională a unui proiect societal mai larg, ce viza în fond modernizarea în sens liberal, adică întemeierea unui stat normativ și a unei națiuni civice, omogenizată juridic prin desființarea privilegiilor și a exceptărilor. A fost un proiect elaborat sistematic cel puțin din perioada Regulamentelor Organice, afirmat categoric la 1848–1849, pentru a fi pus în practică, o vreme chiar de către aceiași lideri pașoptiști, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza și a lui Carol I. Punctul final s-a atins odată cu introducerea votului universal, care a desăvârșit sub aspect legal caracterul reprezentativ al regimului. Într-o manieră simbolică, Ion I.C. Brătianu a încheiat ceea ce începuse, alături de alții, tatăl său.

* Comunicare susținută în cadrul sesiunii „155 de ani de la Unirea principatelor române”, organizată la 24 ianuarie 2014, de către Academia Română și Patriarhia Română.

Voința, sau cum se spune astăzi voința politică, este recognoscibilă în decizia de a urma planul unionist indiferent de adversitatea unor mari puteri, în decizia de a rezista manevrelor acestora și de a proclama cu atât mai mult programul național. Atunci când caimacamul Nicolae Vogoride a intervenit în listele cu votanți, falsificând rezultatul alegerilor din Moldova pentru Adunarea ad-hoc, unioniștii nu s-au intimidat de faptul că el era susținut de consulul Austriei, Gödel de Lannoy, ci au declanșat o serie de proteste în țară și în străinătate pentru a remedia abuzul. Peste un an, când era clar că inclusiv Franța nu mai susținea decât o uniune legislativă, cu doi domnitori, membrii partidei naționale au refuzat să accepte o atare variantă, recurgând finalmente la soluția alegerii aceluiași domn în amândouă principatele. După cum consemna Vasile Boerescu, Europa îi ajutase pe români prin aceea că le indicase posibilitatea unirii; acum era momentul să se ajute singuri și să o realizeze prin ei înșiși.

Abilitatea s-a manifestat prin valorificarea oportunităților internaționale și a părților interpretabile din documentele vremii. Adepții unirii au profitat de rivalitățile dintre marile puteri și de clauza din Tratatul de pace de la Paris care condiționa o intervenție militară de acordul tuturor statelor semnatare, greu de obținut în contextul rivalităților respective. De asemenea, au știut să ocolească prevederile Convenției de la Paris referitoare la existența a doi domni, atâta timp cât nu se interzicea formal ca aceeași persoană să ocupe ambele tronuri.

Proiectul e important deoarece imprimă un sens mișcării istorice, cu argumente de natură să motiveze subiectiv angajamentul popular. Voința este condiția eficientă a schimbării instituționale, care asigură inclusiv contactul operativ dintre personalități și mase. Abilitatea intervine ca atribut necesar al voinței, întrucât surmontează piedicile și permite realizarea proiectului cu relevanță generală. În afara acestor coordonate, energiile potențiale din societate rămân nevalorificate, în starea unei uzuri vegetative fără alt reper moral decât satisfacerea interesului imediat, iar acțiunea categoriilor conducătoare se reduce la exploatarea birocratico-financiară a resurselor. Sistemul lipsit de orizont și inițiativă este incapabil să-și promoveze identitatea și interesele economico-politice în relațiile cu exteriorul, așa încât țara decade treptat până la condiția de periferie (de semicolonie) a marilor puteri, conducătorii locali nefiind altceva decât exponenții obedienți ai acestora din urmă. Cu alte cuvinte, ei nu mai sunt în măsură să exercite funcția organizatoare sau creatoare asociată rolului istoric al personalităților.

Membrii partidei naționale au împlinit o asemenea funcție, în limitele opțiunii lor ideologice. Această opțiune poate fi împărțită, recuzată sau nuanțată, cum s-a întâmplat încă din epocă, dar impactul acțiunii lor în ordine instituțională rămâne incontestabil. Faptul că era vorba despre o minoritate nu trebuie să creeze confuzie. În raport cu numărul populației, nici gruparea antiunionistă nu era mai consistentă. Succesul a revenit însă acelor care au reușit să își atragă un sprijin social mai larg,

sau în termeni structurali – aceleora care au răspuns mai bine dinamicilor și necesităților epocii. În absența conectării la tendințele obiective, liderii ajung să propună finalmente planuri artificiale și fără suport popular, lipsite așadar de reprezentativitate autentică.

Rezultatul a fost precizarea statului român modern – proces în cursul căruia unirea a constituit o etapă esențială, deoarece a permis consolidarea administrației și armatei, favorizând inclusiv obținerea independenței. Practica a confirmat deci aserțiunea din programul elaborat de Mihail Kogălniceanu în 1849, intitulat tocmai „Dorințele partidei naționale”, care considera unirea drept „cheia de boltă fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național”.

L'UNION DE 1859: LE RÔLE DES PERSONNALITÉS EN HISTOIRE

Résumé

La communication traite le lien opérationnel entre l'ensemble de la nation et les personnalités dirigeantes, à l'occasion de l'effort collectif pour l'union de la Moldavie avec la Valachie. On observe ainsi l'importance du programme et de la détermination contextuelle, par lesquelles les élites réalisent le contact efficace avec les attentes populaires et les tendances générales en époque.

Mots-clés: Union des principautés, mobilisation nationale, personnalités, projet, volonté, habileté politique.